

LANDBOUBESTUURSPRAKTYKE

Tyd: 3 uur

200 punte

LEES ASSEBLIEF DIE VOLGENDE INSTRUKSIES NOUKEURIG DEUR

1. Hierdie vraestel bestaan uit 12 bladsye en 'n Antwoordblad van 4 bladsye (i–iv). Maak die Antwoordblad in die middel van die vraestel los en maak seker dat dit saam met die Antwoordboek ingelewer word. Maak asseblief seker dat jou vraestel volledig is.
 2. Hierdie vraestel bestaan uit TWEE afdelings – Afdelings A en B.
 3. Afdeling A moet op die aangehegte Antwoordblad beantwoord word.

Afdeling B moet in die Antwoordboek beantwoord word, behalwe vir Vraag 5.2.1 en Vraag 5.3.1 wat op die Antwoordblad beantwoord moet word.
 4. Lees die vrae noukeurig deur.
 5. Begin ELKE vraag op 'n NUWE bladsy.
 6. Nommer jou antwoorde presies soos die vrae genommer is.
 7. Nieprogrammeerbare sakrekenaars mag gebruik word.
 8. ALLE berekeninge moet tot TWEE desimale plekke afgerond word, tensy anders vermeld.
 9. Dit is in jou eie belang om leesbaar te skryf en jou werk netjies aan te bied.
-

AFDELING A

Beantwoord hierdie afdeling op die ANTWOORDBLAD.

VRAAG 1

Verskeie opsies word as moontlike antwoorde op die volgende vrae voorsien. Kies die korrekte antwoord en maak 'n kruis (X) in die blok (A–D) langs die vraagnommer (1.1–1.10) op die aangehegte ANTWOORDBLAD.

1.1 Daar word na 'n arbeider wat aangestel word met die doel om op 'n bepaalde tyd elke jaar vrugte te pluk verwys as 'n ...

- A permanente arbeider.
- B los arbeider.
- C seisoenale arbeider.
- D tydelike arbeider.

1.2 Om die likiditeit van 'n plaas te bepaal bereken 'n mens die verskil tussen die ...

- A inkomste en uitgawes.
- B bates en laste.
- C wins en verlies.
- D lening en maandelikse betalings.

1.3 Die hoeveelheid vog wat grond na reënval of besproeiing kan behou, is die ...

- A waterhouvermoë.
- B dreinerings.
- C belugting.
- D deurweking.

1.4 Dierekarkasse word om die volgende rede deur 'n gesondheidsinspekteur ondersoek:

- A Om die vetinhoud van die karkas te bepaal.
- B Om die graad van die karkas te bepaal.
- C Om te bepaal of die karkas vry is van plaë en siektes.
- D Om die ouderdom van die dier te bepaal.

1.5 'n Fisiese kenmerk van grond wat nie deur grondverbeteringsmaatreëls verander kan word nie, is ...

- A gronddreinerings.
- B grondtekstuur.
- C grondvoedingstofinhoud.
- D grondstruktuur.

- 1.6 Die boerderystelsel waarin die boer slegs genoeg produkte vir die huishouding produseer en geen ekstra produkte het om te verkoop nie.
- A Kommersiële boerdery
 - B Kleinskaalse boerdery
 - C Gespesialiseerde boerdery
 - D Bestaansboerdery
- 1.7 Die hoof faktor wat gebruik word om die veld tipe te bepaal is die ...
- A samestelling van grasspesies.
 - B jaarlikse reënval.
 - C digtheid van die gras.
 - D hoeveelheid bos.
- 1.8 Een van die volgende rekords is NIE 'n voorbeeld van onverwerkte data vir 'n vleiskudde nie.
- A Getal kalwers wat gebore is
 - B Kalfpersentasie
 - C Geboortemassa
 - D Speenmassa
- 1.9 'n Boerderystelsel wat hoë uitset op 'n klein stukkie grond produseer, word ... genoem.
- A presisieboerdery
 - B kleinskaalse boerdery
 - C intensiewe boerdery
 - D ekstensiewe boerdery
- 1.10 Watter van die volgende faktore word NIE ingesluit in die oeskoste vir 'n gewas nie?
- A Kunsmis wat gedurende groeiseisoen gebruik word
 - B Brandstof vir snymasjien
 - C Los arbeid om met die hand te oes
 - D Vervoer na bergingsilo

[20]

VRAAG 2

Kies 'n beskrywing uit KOLOM B wat by 'n term in KOLOM A pas. Skryf slegs die letter (A–M) langs die vraagnommer (2.1–2.10) op die aangehegte ANTWOORDBLAD, byvoorbeeld 2.11 P. Elke beskrywing in KOLOM B mag slegs EEN KEER gebruik word.

KOLOM A		KOLOM B	
2.1	Kontantvloeistaat	A	Bemaking wat deur 'n agent gedoen word waar kopers bie en die hoogste bod aanvaar word.
2.2	Meganisasie		
2.3	Suurveld	B	Die vermindering in waarde van 'n trekker oor 'n tydperk vanweë slytasie.
2.4	Aanbod	C	Die verlies van blootgestelde bogrond vanweë swaar reën of wind.
2.5	Kalibrasie		
2.6	Roerende kapitaal	D	Kapitaal wat gebruik word om brandstof vir die trekker te koop.
2.7	Veiling	E	'n Natuurlike weiveld met hoë voedingswaarde gedurende die somer en lae voedingswaarde in die winter.
2.8	Waardevermindering	F	Die gedeeltelike vervanging van arbeid deur kapitaalinvestering.
2.9	Verwering	G	Verwys na die bronne, bedrae en datums van kontantinvloei en -uitvloei gedurende 'n spesifieke tydperk.
2.10	Kwitansie	H	Die afbreek van rotse om grond te vorm.
		I	Die hoeveelheid van 'n landbouprodukt wat 'n produsent teen 'n spesifieke prys aan die mark lewer.
		J	'n Natuurlike weiveld wat in laereënvalgebiede aangetref word.
		K	'n Brondokument wat uitgereik word om te erken dat geld deur die onderneming ontvang is.
		L	Meting, berekening en instelling van implemente om stowwe toe te dien wat in die produksieproses gebruik word.
		M	Kapitaal wat gebruik word om diere vir 'n lewendehawe-onderneming te koop.

[20]

VRAAG 3

Gee die korrekte landbouterm vir elkeen van die volgende beskrywings. Skryf slegs die term langs die vraagnommer (3.1–3.10) op die aangehegte ANTWOORDBLAD, byvoorbeeld 3.11 Bemarking.

- 3.1 Die proses om inligting oor verbruikers se behoeftes en voorkeure in te samel.
- 3.2 Die aanwending van 'n natuurlike of chemiese stof op die grond om die produktiwiteit van die grond te verbeter.
- 3.3 Die getal diere wat per hektaar gehou kan word sonder om die omgewing te degradeer.
- 3.4 'n Benadering tot landbou wat inligtingstechnologie gebruik om te verseker dat gewasse en grond presies ontvang wat hulle nodig het vir optimale gesondheid en produktiwiteit.
- 3.5 'n Landboubedrywigheid wat besoekers na die plaas bring om landbou-aktiwiteite te geniet of daaraan deel te neem.
- 3.6 'n Lys van die eindsaldo's van alle grootboekrekeninge van 'n onderneming wat gewoonlik aan die einde van 'n rekeningkundige tydperk opgestel word.
- 3.7 Die metode om die grond te beskerm deur dit met dooie plantmateriaal te bedek.
- 3.8 Kennis, vaardighede en praktyke wat deur ons voorouers in 'n spesifieke geografiese gebied versamel is en wat steeds bruikbaar en waardevol is.
- 3.9 Die klassifikasie van geoeste produkte volgens gehaltekriteria.
- 3.10 Kontant wat vir klein, onverwagte betalings soos posgeld of die herstel van 'n pap band gebruik word.

[10]

50 punte

AFDELING B

Hierdie afdeling bestaan uit DRIE vrae. Begin elke vraag op 'n NUWE bladsy.

VRAAG 4 PLAASBEPLANNING

- 4.1 Verwys na die tabelle hieronder om die vrae wat volg te beantwoord. Tabel 1 gee die hulpbrondata vir Bergvleiplaas en Tabel 2 gee die groeiverstes vir verskeie landbougewasse.

Tabel 1: Hulpbrondata vir Bergvleiplaas

Plaasgrootte	900 ha 300 ha bewerkbaar; 600 ha niebewerkbaar
Gemiddelde temperature	18–30 °C (somer) 5–20 °C (winter)
Ryp	Ligte tot medium ryp April–Augustus
Jaarlikse reënval	600 mm
Reënvalverspreiding	Somerreënval (Oktober–Februarie)
Grondtekstuur	20% klei, meestal goed gedreineer
Grondsuurheid	Meestal 5,5–6
Besproeiing	Geen – alles droëland-produksie

Tabel 2: Vereistes vir optimale groei van gewasse

	Water-behoeftes mm	Dag-temperatuur °C	Ryp-bestand	Grondtipe	Grond-pH	Groeiseisoen – dae
Katoen	700–1 300	20–30	Nee	Diep Medium–swaar	6,5–8	150–220
Droë bone	300–500	15–20	Nee	Diep Goed gedreineer	5,5–6	90–120
Mielies	500–900	24–30	Nee	Diep Goed gedreineer	5–7	100–140+
Sojabone	450–700	20–25	Nee	Nie sanderig nie Goed gedreineer	6–6,5	80–130
Suikerriet	1 300–1 600	22–30 min 15 °C	Nee	Diep Lig–swaar Goed gedreineer	5,5–8	250–540
Koring	180–250	15–20 min 5 °C	Redelik	Medium–swaar	6–8	120–210

[Aangepas en vertaal uit: Department of Water Affairs, 2010]

- 4.1.1 Het Bergvleiplaas 'n gematigde of 'n tropiese klimaat? Verduidelik jou antwoord. (2)
- 4.1.2 Identifiseer TWEE gewasse uit die tabel wat geskik sal wees vir hierdie produksiegebied en wat in wisselbou geplant kan word. Gee redes vir jou keuse. (4)

- 4.1.3 Stel TWEE lewendehawe-ondernemings voor wat op hierdie plaas bedryf kan word. Verduidelik jou keuse. (4)
- 4.1.4 Die boer kan óf handearbeid óf meganisasie gebruik om die verskillende take wat deur die verbouingsonderneming vereis word, uit te voer. Vergelyk die gebruik van handearbeid en meganisasie in terme van die volgende:
- (a) Koste
 - (b) Doeltreffendheid
 - (c) Produkgehalte
 - (d) Tyd geneem
 - (e) Oppervlakte wat voltooi kan word
 - (f) Geskikste opsie vir hierdie plaas (eie mening) (6)
- 4.1.5 Gee VIER faktore wat gebruik word om te bepaal of grond bewerkbaar is. (4)
- 4.1.6 Gee DRIE maniere waarop 'n boer die dreinerings van grond kan verbeter. Verduidelik jou antwoord. (3)
- 4.1.7 Verduidelik die effek van grond-pH op gewasproduksie. (2)
- 4.1.8 Verduidelik hoe 'n boer die pH van grond kan verander en hoe hierdie proses werk. (3)
- 4.1.9 Gee VIER voordele van die gebruik van wisselbou in 'n verbouingsstelsel. (4)
- 4.1.10 Beskryf VIER faktore wat 'n mens se keuse van gewasse vir 'n wisselboustelsel sal beïnvloed. (4)
- 4.2 'n Saaiboer oorweeg die gebruik van presisieboerderytegnieke.
- 4.2.1 Gee VIER voorbeelde van hoe presisieboerdery in 'n verbouingsonderneming gebruik kan word. (4)
- 4.2.2 Gee DRIE voordele van die gebruik van presisieboerderymetodes in 'n verbouingsonderneming. (3)
- 4.2.3 Noem DRIE tipes toerusting wat nodig sal wees vir die gebruik van presisieboerderymetodes. (3)
- 4.3 'n Plaas het 'n oppervlakte saagrond met 'n helling van 1:8.
- 4.3.1 Beskryf die helling van die grond EN verduidelik die bruikbaarheid daarvan vir gewasproduksie. (2)
- 4.3.2 Verduidelik wat die boer kan doen om die bruikbaarheid van hierdie grond vir gewasproduksie te verbeter. (2)

[50]

VRAAG 5 OES EN BEMARKING

5.1 Lees die artikel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

SA eierte kort laat pryse klim

Ray Mahlaka en Aarti Bhana, Moneyweb,
15 Desember 2017

[Foto: Matthew Lloyd/Bloomberg]

- 1 SA is midde-in 'n eierte kort en ontbyt het in die laaste tyd duurder geword.
- 2 Eierkoste is besig om te styg en toon geen tekens van 'n daling nie, terwyl SA se boere stry teen 'n uitbreking van voëlgriep wat lei tot die uitdunning van miljoene lêhenne. Ongeveer 4,7 miljoen lêhenne is sedert die uitbreking in Junie vanjaar uitgedun, wat 13 eierplase, meestal in die Wes-Kaap, beïnvloed.
- 3 Volgens die Suid-Afrikaanse Pluimveevereniging het die griepuitbreking tot meer as 1 000 direkte werksverliese gelei en SA se eierproduksie met 3,9 miljoen eiers per dag verminder.
- 4 Data van Statistiek SA dui aan die gemiddelde prys van 'n rakkie van 18 eiers 16,9% meer in November 2017 kos vergeleke met dieselfde tyd verlede jaar. In randterme het SA se gemiddelde eierprys (rakkie van 18 eiers) oor dieselfde tydperk van R36,49 tot R42,65 gestyg. Inflasie vir eiers in Oktober was 4,8% jaar tot jaar.
- 5 Die Wes-Kaap het na vore getree as die duurste provinsie om eiers te koop, met die gemiddelde prys vir 'n rakkie van 18 eiers op R46,85.
- 6 Die Wes-Kaap is die swaarste deur die voëlgriepvirus getref, aangesien ongeveer drie miljoen lêhenne uitgedun is. Bedryfsramings toon dat die Wes-Kaap die grootste verspreiding van hoenders en eiers in SA het met 'n geraamde marktaandeel van 21,9%.
- 7 Die voortslepende ernstige droogte in die Wes-Kaap het veroorsaak dat kleiner eierboere die bedryf oor die laaste twee jaar verlaat, aangesien hoër voerkoste hul winsgewendheid hard geslaan het.
- 8 Data van die Suid-Afrikaanse Pluimveevereniging toon dat SA se gemiddelde eierproduksie vir 2017 na verwagting die laagste in vyf jaar sal wees teen 379 000 kaste per week.

5.1.1 Verduidelik die effek van die voëlgriepuitbrekings op die aanbod van eiers in Suid-Afrika. (2)

5.1.2 Gebruik 'n vraag-en-aanbod-kromme om jou antwoord te ondersteun en verduidelik hoe die verlaagde aanbod van eiers die prys van eiers in Suid-Afrika beïnvloed het. (4)

5.1.3 Die artikel noem die Suid-Afrikaanse Pluimveevereniging. Gee DRIE funksies van bedryfsverenigings of -organisasies in die landboubedryf. (3)

5.1.4 Die artikel noem dat 'n aantal klein produsente toegemaak het as gevolg van die uitbreking van die siekte.

(a) Gee TWEE redes waarom klein produsente meer kwesbaar is in hierdie situasie. (2)

(b) Dui aan wat hierdie klein produsente kan doen om hul ondernemings te beskerm en hulle meer volhoubaar te maak. (3)

5.1.5 Verduidelik as pluimveeboer hoe jy die vyf bestuursrolle (Beheer, Beplanning, Koördinerings, Motivering en Organisasie) sal gebruik om die voëlgriepsiekte te beheer en te voorkom dat dit jou plaas beïnvloed. (5)

5.2 Boer Mokoena het 'n plaas waarop hy aartappels produseer. Hy het die volgende items op die plaas op 28 Februarie 2018:

Plaasgrond	R1 200 000
Landbanklening	R800 000
Trekker	R80 000
Aartappelverpakkingskuur	R80 000
Rekening by koöperasie	R90 000
Bankoortrekking	R40 000
Brandstof voorhande	R10 000
Kunsmis voorhande	R12 000
Geoeste aartappels	R60 000

5.2.1 Stel 'n balansstaat vir hierdie plaas op deur die tabel te gebruik wat op die ANTWOORDBLAD voorsien word. (12)

5.2.2 Gebruik die balansstaat uit Vraag 5.2.1 en evalueer die likiditeit van hierdie plaas op hierdie tydstip. Verskaf goeie verduidelikings vir jou antwoord. (3)

5.2.3 Die tabel hieronder verskaf drie bemarkingskanale wat Boer Mokoena kan gebruik om sy aartappels te bemark. Kopieer die tabel in jou Antwoordboek en voltooi dit deur een voordeel en een nadeel van elke bemarkingskanaal te gee.

Bemarkingskanaal	Voordeel	Nadeel
Plaashek		
Kontrak		
Vrye mark		

(6)

- 5.3 Lerato beplan om 'n lot braaikuikens te produseer om by die plaaslike taxistaanplek te verkoop teen 'n prys van R60 per voël. Die plaaslike voorligtingsbeampte het haar aangeraai om 'n sterftesyfer van 4% gedurende die grootmaaktydperk te verwag en het haar die volgende lys insette gegee:

500 dagoudkuikens teen R6,50 per kuiken

50 sakke voer teen R180 per sak

40 kg gas vir kunsmoeders teen R22 per kg

1 vrag houtskaafsels teen R200 per vrag

100 km vervoer van bemarkbare braaikuikens teen R5 per km

- 5.3.1 Gebruik die tabel op jou ANTWOORDBLAD en stel 'n gedeeltelike begroting vir 'n enkele lot braaikuikens op om die bruto marge van 'n enkele lot te bepaal. (8)

- 5.3.2 Die werklike bruto marge kan verskil van die verwagte syfers wat in Vraag 5.3.1 bereken is. Gee TWEE redes waarom dit kan gebeur. (2)
- [50]**

VRAAG 6 **BESIGHEIDSBEPANNING EN -BESTUUR**

6.1 Lees die artikel hieronder om die vrae wat volg te beantwoord.

Agritoerisme help volstruisplaas om hoog te vlieg

Ongunstige mark- en produksietoestande dwing boere om maniere te soek om risiko's te diversifiseer en plaaskontantvloei te versterk. Johan Keller, wat op De Denne buite Oudtshoorn in die Klein-Karoo boer, moes plaasvolhoubaarheid ernstig herevalueer na die uitbreking van voëlgriep 'n paar jaar gelede. Die uitbreking het tot 'n verbod op volstruisuitvoere – hul primêre bron van inkomste op daardie tydstip – gelei, selfs al het hierdie siekte geen voëls in die streek beïnvloed nie.

In reaksie op die uitbreking het Johan plaasproduksie van volstruise, lusern en lusernsaad gediversifiseer om melk- en Bonsmara-beeste in te sluit. Twee jaar gelede het hy verdere waarde tot die onderneming toegevoeg deur die agritoerismemark dapper te betree.

Stampvol toeristebestemming

Om 'n agritoerisme-onderneming te begin is kapitaalintensief. De Denne het 'n paar ou geboue van meer as honderd jaar gehad wat opgeknop moes word. Op die oomblik is vier geboue wat 16 mense huisves op óf 'n bed-en-ontbyt- óf 'n selfsorgbasis beskikbaar. 'n Kampterrein naby die plaasdam vir toeriste wat in 'n buitlugervaring belangstel, word ook ontwikkel. Die selfsorgeenhede is met moderne geriewe toegerus, byvoorbeeld lugversorging, 'n kroegyskas, TV, haardroër, fasiliteite om tee en koffie te maak, mikrogolfoond en kookplaat. Elke eenheid het 'n privaat ingang en braaifasiliteit.

De Denne se toeristeaktiwiteite sluit voëlkyk, bergfietsry en skilderagtige staproetes in. Daaglikse omgewings- en plaastoere om te sien hoe volstruis-kuikens uitbroei, het ook baie gewild geword. Gaste geniet dit om op 'n werkende plaas te wees waar hulle sien hoe werkers hul take verrig – koeie melk, volstruise voer en lusern oes. Nabygeleë attraksies sluit volstruis-vertoonplase en wynplase, 4x4-roetes, die Kangogrotte, Cango Wildlife Range en bergfietsry teen die Swartberg in.

New Age-bemarking

As deel van De Denne se bemarkingstrategie het Johan die webwerf www.dedenne.com laat ontwerp. Hierdie intydse webwerf laat mense toe om die beskikbaarheid van kamers na te gaan en besprekings op die webwerf of via e-pos te doen.

Die gastehuis se inkomste is heel betekenisvol vergeleke met dié wat uit primêre boerdery-aktiwiteite gegenereer word. Johan sê toerisme het kontantvloei gedurende moeilike maande verhoog en dit het nuwe werk op die plaas geskep.

[Aangepas en vertaal uit: *Farmers Weekly*, 19 Maart 2007]

6.1.1 Die eienaar van hierdie plaas, Johan Keller, is 'n suksesvolle entrepreneur. Identifiseer VYF eienskappe van mnr. Keller wat van hom 'n entrepreneur maak.

(5)

- 6.1.2 Om vir die agritoerisme-onderneming kapitaal by die bank te verkry sou mnr. Keller 'n sakeplan moes opstel. Beskryf die VYF hoofafdelings van 'n sakeplan EN verduidelik kortliks wat in elke afdeling ingesluit sal word. (10)
- 6.1.3 Die artikel noem dat mnr. Keller sy boerderybedrywighede gediversifiseer het om melkbeeste, vleisbeeste en agritoerisme in te sluit. Evalueer hierdie besluit in terme van die fisiese en finansiële versoenbaarheid van hierdie nuwe ondernemings met die bestaande plaas. (4)
- 6.1.4 Verduidelik hoe die agritoerisme-onderneming tot die algehele waarde van die plaas sal bydra. (3)
- 6.1.5 Kan jy enige negatiewe impak voorsien om groot getalle toeriste te hê wat die plaas besoek? Stel DRIE moontlike probleme voor. (3)
- 6.1.6 Hierdie boer gebruik 'n webwerf om die onderneming te bemark. Evalueer die geskiktheid van hierdie reklamemetode vir hierdie onderneming. (3)
- 6.1.7 Stel TWEE ander relevante maniere voor waarop mnr. Keller sy agritoerisme-onderneming kan bemark. (2)

6.2

Suid-Afrika spoor dodelike *Listeria* terug na worsievleis, herroep dit

Suid-Afrikaners is aangesê om nie “reg vir eet” verwerkte vleis te verbruik nie aangesien die regering 'n *Listeria*-uitbreking wat 180 mense laat sterf het, verbind het met worsievleis van die land se grootste verbruikersvoedselgroep.

[Aangepas en vertaal uit: Reuters, 4 Maart 2018]

- 6.2.1 Gee DRIE redes vir die verwerking van vleis in verskeie produkte. (3)
- 6.2.2 Die *Listeria*-bakterieë is ingevoer in 'n bymiddel vir verwerkte vleis van Suid-Amerika af. Bespreek DRIE maniere waarop die besmetting van vleisprodukte in Suid-Afrika voorkom kon word. (3)
- 6.2.3 Noem VIER brokkies inligting wat op die etiket van verwerkte landbouprodukte vertoon moet word. (4)
- 6.2.4 Ontwerp 'n plakkaat wat in 'n vleisverwerkingsfasiliteit vertoon kan word wat personeel sal inlig oor voedselveiligheidsprosedures. Sluit minstens VIER prosedures op jou plakkaat in. Gebruik 'n skoon bladsy in jou Antwoordboek om jou plakkaat aan te bied. (5)
- 6.2.5 Die onlangse listeriose-uitbrekings het verbruikersvertroue in varkprodukte aansienlik verminder.
- (a) Watter impak het hierdie uitbreking op Suid-Afrikaanse varkprodusente gehad? (3)
- (b) Stel TWEE maniere voor waarop varkprodusente hul status in die vleisbedryf kan herwin. (2)

[50]

150 punte

Totaal: 200 punte